

Мирјана Павловић

pavlmir@sbb.rs

„Зора“: мањинска друштва Срба у Темишвару¹**Апстракт:**

У раду се разматра развој различитих типова мањинских организација (певачко друштво, фолклорно друштво, хор), насталих у различитим временским периодима, у оквиру заједнице Срба у Темишвару, али под заједничким и симболичким називом „Зора“. Анализа је усмерана на улогу тих друштава у очувању различитих сегмената културе, а самим тим и етничитета заједнице, али и на њеном представљању у оквирима ширег мултиетничког друштва Темишвара, па и матице.

Кључне речи:

мањинска друштва, етничитет, Срби у Темишвару

Увод

Мањинске организације, као што је познато, представљају један од најважнијих фактора очувања етничности заједница у дијаспори. Први део рада посвећен је прегледу оснивања и развоја хора „Зора“ и истоменог културноуметничког друштва, као мањинских организација које су, свака у своје време, представљале средишта друштвеног и културног живота Срба у Мехали. У раду се разматра улога тих организација у изградњи и очувању националног идентитета, али и у интеграцији српске заједнице у мултикултурном Темишвару. Осим тога, анализира се и њихова улога у борби против различитих облика асимилације којима је српска заједница у Темишвару била изложена током вишевековног живота у дијаспори.

Основу за анализу представљају подаци прикупљени теренским истраживањима у току 2002. и 2003. године, а затим, после мањег прекида, и током 2006. године. Истраживања су се одвијала на основу сарадње између Српске академије наука и уметности и Румунске академије наука. Примењена је комбинована метода анкете, интервјуа, слободног разговора и посматрања с учествовањем. Осим тога, коришћени су и подаци из литературе, као и из штампе на српском је-

¹ Рад је резултат рада на пројекту ЕН 177027, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

зику, пре свега из недељника “Наша реч“, посебно за период након мојих теренских истраживања.

Током вишевековне историје српске заједнице у Темишвару, могуће је уочити неколико периода који се разликују по друштвено-политичким и културним карактеристикама: период турске и аустријске владавине, припајање града угарским жупанијама, улазак Баната и Темишвара у румунску државу, социјалистички период после Другог светског рата. Након пада социјализма у Румунији, односно сламања Чаушескове диктатуре, чије је револуционарно свргавање и започело у овом граду, 1989. године, румунско друштво се налазило у периоду свеобухватне економске и друштвено-политичке транзиције, све до 2007. године, када је Румунија примљена у Европску унију. Све те велике историјске турбуленције утицале су и на друштвени живот Срба у Темишвару, па и на установљење и развој њихових мањинских организација.

Данас су Срби у Темишвару етничка/национална заједница мањинског типа, која – према резултатима последњег пописа становништва из 2002. године – обухвата само 2,0% укупног становништва града (Степанов 2005, 30). Иако већ увелико захваћени асимилацијом и депопулацијом, Срби у Темишвару имају богат вишевековни институционални живот, као и савремену, добро организовану заједницу, веома активну на свим нивоима у оквиру мултикултурне средине града и земље.

Иако, извесни подаци упућују на постојање неких српских организација још у предтурском, а затим и у турском Темишвару, тек у аустријском Темишвару, Срби се развијају у снажну заједницу, добро интегрисану у шире друштво, али с потпуно очуваном свешћу о својој посебности у етничком, културном и политичком смислу. То се јасно испољавало и у оснивању и развоју широке мреже националних организација различитог типа – од религиозних и просветних, преко добротворних и политичких, до културних и спортских, чији је највећи број установљен током XVIII века и у првој половини XIX века, управо када је српска заједница и била најјача. Дакле, тада је ударен темељ институционалном животу српске заједнице у граду, а тада је основано и Певачко друштво „Зора“ у Мехали, о којем је у овом раду реч.

У то време, Мехала је била село-предграђе велике вароши Темишвар, све до 1910. године, када је припојена Темишвару, као његов кварт, па је пролазила кроз исте историјске промене и процесе као и град Темишвар. Српску заједницу у овом месту С. Костић, у првим деценијама XX века, описује на следећи начин: „У Мехали живи око 700 душа... Већином раде у фабрикама и на железници.. баве се и трговином, али правих земљорадника нема, већ су то већином надничари... Како живе у великој вароши, бројно слаби, упућени на рад и

занат са странцима, могао би човек у први мах помислити ... да су ослабили и пали у вери, народности... Међутим.. видећемо да је верни парохије темишварско-мехалске украшен лепим особинама наслеђеним од својих старијих... Видимо га да је верски, национално и морално у целини чврст.. Учествују у сваком раду на добру заједнице српске... На материјалне жртве није гледао у старини, а не гледа ни данас, ако су се исте само тицале српске цркве и школе. Сви су једна душа, један ум, једно срце. Малобројни и сироти умели су и знали не само одржати (цркву и школу – МП), неко... сазидати нову школу, гробљанску кућу и парохијски дом.. сваки је... поносан и дичан што је Србин... Једно друго потпомажу... Воли песму српску народну, воли српску музику“ (Костић 1923, 9).

Претече

У описаној средини, Мехалчани су, још од 1894. године, имали свој мешовити хор који је појао у цркви. Наиме, како је црква, средином XIX века, била темељ националне свести Срба у Темишвару, делатност српских парохија све више се шири, па се, у њиховом окриљу или под њиховим патронатом, поред школа, развијају и бројне организације које задовољавају различите потребе становништва. С временом, нека од тих друштава се осамостаљују, али тиме не престају брига и узајамна помоћ црквених општина и организација. Друштвени живот у српској заједници у Мехали био је развијен још при крају 19. века. Приређивали су се балови, приредбе, забаве, посела, а све то је захтевало и организовање културно-уметничке делатности, па је, поред црквеног хора, постојала и дилетантска (аматерска) трупа и тамбурашки оркестар. Сви они учествовали су на различитим забавама. Тако је, на пример, заједно са српском црквеном општином, мехалска омладина организовала више беседа. По тадашњем обичају, слали су и штампане позивнице. Значајну прославу августа 1897. године организовала је Мехалска српска православна општина уз суделовање месне српске младежи „приликом исплате црквеног дуга од 23.134 фор. овдашњим Романима“ (Степанов 1994, 32). Наиме, након иступања Румунске православне цркве из јурисдикције Српске православне црве, долази до подела парохија, па су Срби из Мехале, желећи да сачувају црквену и школску зграду, били принуђени да исплате Румуне. Из позивнице се види распоред прославе: „На св. Јутрењу и св. Литургији, звониће уз пуцњаву прангија сва звона, затим је служба, а појаће мешовити хор српске младежи. У 3 по подне је вечерње, а затим је, у црквеној порти, свечана седница црквене општине, када ће бити објављен циљ прославе, након тога је игранка до 7 увече, а у 8 увече је беседа, односно приредба која се састоји од песама и декла-

мација коју приређује месна српска младеж. На свршетку ће свирати тамбураши. У програму су углавном била дела из националног репертоара“ (Степанов 1994, 32-34).

Почеци и развој

Маја 1903. године, по угледу на Српску певачку дружину, први световни хор Срба у Темишвару, који је свој рад започео још 1867. године (Тимотијевић 1996, 26-27), омладина Мехале основала је своје Певачко друштво "Зора". На оснивачком састанку, установљена су основна правила (статут) друштва, такође по узору на Устав Српске певачке дружине. Угарско Краљевско министарство унутрашњих дела, под бројем 55310/2, од јула 1903. године, одобрило је правила чиме је делатност певачког друштва, које је названо „Зора“, озваничена (Степанов 1994, 34-35). У статуту се каже да је “циљ друштва обучавање мушког и мешовитог лика и развијање љубави спрем певања и песме“, што би се постигло недељним вежбањима, појањем у цркви и у другим приликама, приређивањем јавних забава и позоришних представа. На последњој страни правила, наведени су чланови хора, па из тог пописа, сазнајемо да је хор имао педесет мушких чланова који су били занатлије, радници, сељаци, трговци и чиовници, док је први председник био Милан Голуб, по занимању трговац. Правила су предвиђала да „Зора“ има суделујуће и потпомажуће чланове. Суделујући члан могла је бити „свака особа старија од 18 година беспрекорног предживота и које имају способност за певање“, док подржавајући чланови, поред пунолетства и „беспрекорног предживота“, морају да одобравају циљ певачког друштва и да тачно уплаћују одређену чланарину. Постојали су и почасни чланови „који су за друштво и уопште за гласбену уметност заслуге стекли“. Сваког новог члана требало је да препоруче два старија члана, а о његовом примању решавао је одбор тајним гласањем (Степанов 1994, 34-35).

Претпоставља се да је Хор добио име, по угледу на друштво српске омладине које се звало „Зора“, а које је деловало средином 19. века у Бечу (Мунђан 2003, 5-6). Нажалост, целокупна архива „Зоре“ је уништена, тако да су директни подаци о четрдесетогодишњем раду друштва изгубљени, па је њену историју могуће реконструисати на основу сећања или евентуално из штампе.

Од 1910. године и доласка за хоровођу Манојла Попова, Друштво је веома активно и познато. Увежбавају се нове песме, „Зора“ се, на познат начин, осамостаљује и веома успешно укључује у хорски живот Темишвара, приређујући забаве, али и самосталне концерте, како у граду тако и у околини. Осим тога, успоставља се сарадња са осталим темишварским друштвима, посебно са Српском певачком

дружином (Степанов 1994, 35). Још пре званичног почетка рада, њима „Зора“ упућује молбу да имају заједничког хоровођу. Изгледа да није дошло до договора око његовог плаћања, јер „Зора“ ангажује другог хоровођу. Ипак, сарадња између још неафирмисане „Зоре“ и Српске певачке дружине се успоставља. Тако, „Зора“ позајмљује своје певаче Српској певачкој дружини, за наступ приликом прославе оснивања Савеза српских певачких друштава у Аустроугарској, 1903. године, у Темишвару. Као захвалност за ту испомоћ, која се и касније наставила, Српска певачка дружина је „Зори“ позајмљивала партитуре из своје богате архиве. Исте године, на концертима које приређује Женска задруга у Темишвару, веома успешно наступају заједно „Зора“ и Српска певачка дружина, а сарадња се наставља и у следећим годинама, чак су, неретко, певачи учествовали у оба хора.

Почетком Првог светског рата, долази до забране или до прекида рада свих српских друштава у Темишвару, па и „Зоре“, и такво стање траје до 1919. године, када је рад обновљен (Степанов 1994, 35). На Цвети, 1923. године, Певачко друштво „Зора“ у Темишвару-Мехали, „да би што јаче сакупило све Србе у Мехали у једно коло, да би их оделила од страног утицаја и да би својим члановима пружио могућност да се читањем српских књига и листова што више унапреде просветно, привредно и национално“, основала је за своје чланове читаоницу и књижницу... Читаоница држи једанаест листова, највише српских из СХС” (Српска читаоница и народна књижница у Темишвару-Мехали 1923, 98) Осим тога, “о храмовној слави, летњем св. Николи... ‘Зора’ српско певачко друштво у Темишвару-Мехали... је основало за своје чланове ‘Соко’ гимнастичко друштво... Вежбе су одржане у порти црквеној где су смештене и све гимнастичке справе... Укупно је вежбало 63 члана у три одељења. Између појединих вежби је свирао тамбурашки збор омладине „Зора“ разне песме. Милина је била посматрати соколе са каквом пажњом и љубављу извађају вежбе, а још је лепше било видети радосне родитеље који су са сузама у очима пратили сваки покрет своје омладине (Соко гимнастичко друштво у Темишвару-Мехали 1923, 139). Осим тога, након Првог светског рата, „Зора“ је, редовно, више пута годишње, у периоду од 1923. до 1926. године, у Мехали приређивала села која су, у то време, у Темишвару била врло популарна. Програм је, поред хорског наступа, обухватао и тамбураше, као и солисте, а извођене су и рецитације, и позоришне игре, што наводи на закључак да је „Зора“ имала и глумачку секцију. Наступи су, најчешће, извођени у кафани „Конкордија“. О активностима „Зоре“ најчешће је писао лист „Гласник“ (Илић 1978, 63).

„Зора“ постаје мешовит хор 1927, а следеће године прославља двадесет пету годишњицу. Тада је освештана и застава Друштва, из-

рађена по узору на заставу Српске певачке дружине (Илић 1978, 62), која се, до данас, чува у српској цркви у Мехали.

На своје концерте, „Зора“ је позивала и друштва других националности Темишвара, али је учествовала и на прослави двадесете годишњице певачког друштва „Мађар Долард“, у Темишвару, 1923. године, када је мушки хор извео песму „Атила пред Римом“ (Илић 1978, 67). Певачко друштво „Зора“ било је финансијски независно, јер су, на својим концертима и забавама, остваривали замашне приходе, па су били у стању и да повремено помажу и своју црквену општину. Тако је, на пример, након веома успешне забаве, одржане 1. 3. 1924. године, „Зора“ од прикупљених средстава даровала новац цркви за велико звоно, затим за набавку црквеног барјака и за спољну оправку школе, где се, иначе, и налазила дворана у којој је наступала (Илић 1978, 64).

Неке старије казивачице се радо сећају да су у периоду између 1932. и 1941. године, госпође из „Зоре“, у просторијама старе мехалске школе, недељом поподне, приређивале чајанке. На забави су учествовала и деца. „Уз кексе и мињоне играло се и певало, јер је ‘Зора’ имала и тамбурашки оркестар“. Девојке су служиле колаче, а једна казивачица (Г.П. 1920), са сетом, али и с поносом, истиче да је и она у томе учествовала. На забави, међутим, није било фолклорних група. Колико је „Зора“, у то време, била популарна у Мехали говори и податак „да су скоро сви Срби Мехале били њени чланови“.

Током Другог светског рата, као што је био случај и током Првог, већина српских мањинских организација престаје са својим активностима. Од тог времена, Мехалски хор „Зора“ више не постоји. Дакле, у периоду свог постојања, Певачко друштво „Зора“ било је релативно сложена организација, која је, поред хора, имала и глумачку трупу, читалиште, спортску групу, али не и фолклорну, што можда сведочи о томе да, у наведеном периоду, фолклор није био толико популаран, док ће, у наредном времену, па и данас, о чему ће тек бити речи, он бити најпопуларнији.

Следбеници

Обједињавањем чланова некадашњих српских културно-уметничких друштава (Фабричке певачке дружине, „Зоре“, „Слоге“ и Кола српске омладине), 1945. године, основан је „Савез словенских културно-демократских удружења у Румунији“, у оквиру којег је, од 1946. године, било неколико ансамбала: хор, народни оркестар са певачима, дилетантска и играчка група (Степанов 2002, 14-15).

Иако је после Другог светског рата Румунија, као и Југославија, постала социјалистичка држава, српска заједница у Темишвару је, насупрот очекивањима њених припадника, врло брзо била изложена

различитим облицима и нивоима асимилације, односно румунизације, који су кулминирали после Резолуције Информбироа – кроз политичке притиске, гашење мањинских институција (српске вероисповедне школе, листа Правда“, као и свих манифестација на српском језику), монтиране политичке процесе и кроз депортацију у Бараган². Осим тога, „како румунске власти, и поред огромног притиска, нису успеле да натерају ‘Савез словенских друштава’ да се укључи у кампању против Југославије, оне га, 1952. године, укидају, а једанаест чланова извршног одбора хапсе“ (Стојковић 1990, 241). Истовремено, пригушиван је и рад културно-уметничких друштава, или се бар на њега није благонаклоно гледало. Поступак гашења обично је текао тако што су она прво трансформисана у секције одговарајућих румунских друштава, а затим су те секције укидане. Осим тога, сва друштва су имала обавезу да се придржавају прописаног програма, у којем је однос био следећи: 30% српског према 70% румунског програма (Стојковић 2000, 249-250).

Стога, парадоксално, у граду који бележи све већу концентрацију српског становништва, због изражене миграције село – град, полако долази до гашења српских друштава, а српска заједница у Темишвару, бар на институционалном нивоу, постаје све мање видљива.

Након нормализације односа између Румуније и Југославије, политички услови су, крајем 1954. године, диктирали оснивање „Српског државног ансамбла песама и игара“, првог професионалног уметничког друштва Срба у Румунији. Ансамбл је имао: хор, тамбурашки оркестар са солистима и играчку групу. Међутим, иако је имао запажене успехе и до данас оставио дубок траг у српској заједници, он је, поново из политичких разлога, укинут 1970. године. Његови чланови такође су били припадници ранијих друштава, па и мехалске „Зоре“ (Степанов^{2002, 16}).

Ипак, крајем 1970. године, основан је – при Муниципијском дому културе у Темишвару, са седиштем у „Лири“ – Српски аматерски ансамбл „Зора“, с надом да ће наставити традицију мехалске „Зоре“. Ансамбл је имао тамбурашки и мешовити оркестар и играчку групу. Дакле, нова „Зора“ је првенствено била фолклорна група, а не хор. Током свог рада, друштво је имало бројне наступе, турнеје, такмичења, снимања за радио и телевизију, као и гостовања широм земље (Мунђан 2003, 7).

Само оснивање КУД „Зора“ српска штампа није забележила, али јесте да је, поред наступа у Чанаду, Петровцу и Рудни, наступила и на сцени у Темишвару, а извештач наводи: „...изнијансирано извођење,

² Српски живаљ је, из политичких разлога, 1951. године, депортован из граничног појаса према Југославији (широког 25 км) у Бараган, пешчару у делти Дунава, на Црном мору (Милин и Степанов 1996).

како мелодичних народних песама, тако и живих народних игара... и на нас гледаоце (је) успела да пренесе раздраганост... 'Зора' руди и ми јој желимо срећан рођендан" (Мунђан 2003, 9).

У почетку је било седам парова и сви чланови су били Срби. Имали су и јак оркестар са до 15 чланова. Концерти су били приређивани сваке суботе и недеље и није било српског села у којем нису наступали, а касније су прешли и у градове. Финансијска средства су била стабилна, а плаћене су им биле и пробе (Перинац Станков 2006, 6-8). Извор финансирања био је Дом културе.

Осамдесетих година 20. века, ансамбл „Зора“ почиње и са гостовањима у Србији. „Зора“ је први пут гостовала у Србији 1980. године, на позив КУД „Градимира“. Боравили су седам дана у Београду, али и у Ваљеву и Зрењанину. У исто време, у „Зори“ почињу да се јављају и чланови других националности: Румуни, Немци, Мађари. „Били смо компактно друштво, иако мултинационално, а везивала нас је и љубав према фолклору“. Мада није било незанемарљиво и то што је за све нације Румуније гостовање у иностранству била прилика да напусте земљу, јер „то су године када се режим у Румунији поштравао“. „И репертоар на фестивалима је био вишенационалан, по четири, пет сплетова и српских и румунских и мађарских и немачких игара. Дошла су времена када су нас приморавали да само пола приредбе буде на српском, а пола на румунском, сваку смо песму морали да преводимо. И то је правило важило и за село и за град, па и за иностранство“ (Перинац Станков 2006, 7).

„Зора“ је наступала и пред тадашњим румунским председником Чаушескуом, 1977. године, што се, у то време, сматрало великим признањем и чашћу, а репертоар је био „нешто измешано, свашта да се не зна тачно ни одакле је, ни чије је“. Затим су наступали на фестивалу „Песма Румуније“, па у Букурешту, у Сали „Палатулуј“, а после 1983. године, на „оним чувеним слетовима“. Следили су фестивали у Србији, Ваљеву, на Вуковом сабору, где су добили другу награду, а од 1983, па до пада Чаушескуа, сваке године су наступали на сабору „Прођох Левач, прођох Шумадију“, а касније спорадично (Перинац Станков 2006, 8).

После револуције из 1989. године, живот Срба у Темишвару мења се још једном. У новонасталој ситуацији, познати процеси постсоцијалистичких друштава (мада се они нису одигравали искључиво у њиховим оквирима) попут буђења етничности, обнављања традиције, оживљавања религијске свести захватили су и српску заједницу у Темишвару. Тако корените промене одразиле су се, пре свега, на институционалном нивоу. Друштвени живот се полако обнавља, а успостављају се и нови, складнији односи, посебно између српске цркве и школе. Исто тако, своје активности појачава и „Зора“.

Тек од деведесетих година прошлог века, кореографи фолклорних друштава у Румунији су имали прилику да се сретну са правилима кореографије српског фолклора, „јер по нашим селима редослед се знао унапред: Мало коло, Велико коло, па Жикино, Сељачица, Мађарица, Шестица и онда се удари у Моравац“.³ Данашњи кореограф Акса Васиљевић био је три пута на семинару кореографа у Матарушкој Бањи, Кањижи и на Палићу, а захваљујући Демократском савезу Срба у Румунији. Након што су кореографи били на семинарима у Србији, много више се води рачуна о корацима, техници и увежбавању ансамбла (Перинац Станков 2006, 8).

Ипак, у раду „Зоре“ постојала су и „затишја“. Тако је, после наступа „Зоре“, у пуном саставу на Светосавској забави у јануару 2001. године, активност ансамбла прекинута. Извештач листа „Наша реч“ зато констатује да „уочи стогодишњице (очигледно је урачуната и историја певачког друштва „Зора“ из Мехале – МП) која изазива дивљење и поштовање. У мутним временима, ‘Зора’ данас не свиће“ и изражава бојазан да „‘Зора’ умире певајући“, а као кривац је означен недостатак финансијских средстава. „Често смо се за време комунистичког режима жалили на цензуру. Како данас ствари стоје, цензуру успоставља ‘господин новац’ и такозвана ‘транзицијска’ (не)времена у којима живимо“ (Перинац Станков 2002а, 10-11). Ипак, друштво је наставило свој рад, па је, на пример, наступило на прослави славе (св. Аранђела) пријатељског, али и конкурентског, КУД „Младост“, 2002. године (Перинац Станков 2002б, 18), а 2. 5. 2003. године, „Зора“ је обележила и своју тридесетогодишњицу. Осим тога, наступила је и на Фестивалу свадбених обичаја, заједно са учесницима из Румуније, Мађарске, Републике Српске и Србије, у Зрењанину, 2005. године, а у оквиру познате манифестације „Дани пива“. „Зора“ је, тада, представила свадбене обичаје Срба из Румуније (Мракић 2005, 8-9).

У „Зори“, данас већ наступају и деца играча из првог ансамбла. Међутим, по речима кореографа, данас је интересовање младежи мање. „Сви би хтели да се прославе преко ноћи, а без много муке“. Доста играча наступа и у више фолклорних група, а кореографи би желели да се одреде, да би знали са ким располажу и да почну редовнији рад (Мракић 2005, 8). Ипак „Зора“ је опстала, а наступа и данас.

Наследници

Од гашења Певачког друштва „Зора“, у Мехали је, при цркви, деловао црквени хор који је појао при службама. Све време, постојала је и жеља да се обнови Певачко друштво „Зора“. Коначно, сакупило се

³ На основу интервјуа са Аксом и Маргаритом Васиљевић, некадашњим играчима, а од 1990. године, кореографима и и вођама КУД „Зора“.

довољно чланова и, 24. септембра 2006. године, „препород је обележен у Српској цркви у Мехали... свечаним тренутком примопредаје барјака Српског певачког друштва ‘Зора’... присећамо се наших предака... који су основали ово певачко друштво и оставили нам у аманет и овај барјак, ову заставу друштва, да је даље са поносом носимо са собом, где год будемо наступали. Тако су Мехалчани оживели традицију“ (Мишковић 2006, 10-11).

Закључак

На основу изложеног материјала, може се закључити да је основна улога свих друштава са именом „Зора“ окупљање Срба у Мехали, па и Темишвару, што су она остваривала у прошлости, а остварују и данас – организовањем или учествовањем на бројним формалним и неформалним манифестацијама, прославама, баловима, концератима, чајанкама или селима. Осим тога, својим различитим секцијама (мушки и мешовити хор, тамбурашка и позоришна група), као и оснивањем Читаонице, Књижнице и гимнастичког друштва „Соко“, Певачко друштво „Зора“ и буквално је покушавало да све Србе из Мехале, различитих генерација и интересовања, „окупи у једно коло“. Поред окупљања, основни прокламовани циљ свих друштава био је заправо очување и развој националне свести, „да буди љубав, братство и патриотска осећања“. Постизано је то и тако што је, на пример, већина песама певачког друштва имала национални и борбени карактер, а играчка „Зора“ националне плесове. Таквим деловањима, ова друштва била су не само центри очувања традиције, већ првенствено борбе против асимилације („да би их оделила од страног утицаја“), чијим је различитим облицима, мање или више отворено, српска заједница у Темишвару била изложена више од три века.

У животу и раду српских институција у Темишвару, нашли су свој одраз и различити друштвени процеси у самој заједници, али и у ширем друштву. С једне стране, иако су, у већини случајева, истородна друштва добро сарађивала, долазило је и до суревњивости, пре свега услед такмичења у квалитету и за већу афирмацију у заједници, а понекад и до отворених сукоба. С друге стране, рад на очувању и буђењу националне свести неретко је изазивао подозривост власти различитих нивоа. Зато су друштва, у појединим периодима, била принуђена да свој рад „утишавају“, а долазило је и до јасних забрана. Исто тако, она су се прилагођавала и политичким захтевима, а често су била и под будним оком цензуре, па је, као што је већ речено, у фолклорном друштву „Зора“, учествовао немали број припадника других националности (Румуни, Бугари и др), наметан им је репертоар, па су обавезно извођени и плесови различитих националности

Баната, а у појединим временима, ансамбл је био принуђен и да своје песме преводи на румунски језик.

Исто тако, друштва су се прилагођавала и захтевима времена. Из претходних разматрања, јасно је уочљиво да је свако време имало своје „омиљене” организације, па ни утицај моде не сме бити занемарен. Крајем 19. и почетком 20. века, најзаступљенија су била певачка друштва, која су, из истих разлога, неговала разноврсни репертоар, односно, поред песама са националним обележјима, класичну музику и салонске плесове. У периду после Другог светског рата, па и данас, најпопуларнија су била фолклорна друштва и народна песма, мада, у последње време, можемо приметити и повећано интересовање за хорску и духовну музику.

Ипак, иако је акценат био на националним обележјима друштва са именом „Зора“, никада у својој историји нису била национални изолати. Напротив, добровољно и добро су сарађивала са сличним друштвима других националности у граду. Тако је, као што је већ речено, Певачко друштво „Зора“ учествовало на прослави двадесете годишњице певачког друштва „Мађар Долард“, док су, на његовим концертима, често гостовали и хорови других националности. Исто тако, српска друштва су, својим деловањем, често била окренута и другим националним заједницама у граду. У прошлости, позивнице и програми за неке игранке или прославе штампани су на немачком, мађарском и/или румунском језику, а данашњи чланови културно-уметничких друштава „Зора“ увек с поносом истичу да њихови наступи, као и приредбе других сличних друштава у Темишвару, привлаче и публику других националности.

Својим широко постављеним активностима на више нивоа деловања, ова друштва сигурно су успевала да очувају етничност и успоре, па и да спрече асимилацију, и то у свим сегментима живота и културе, посебно у другој и трећој генерацији, као и код деце из мешовитих бракова. Тако и моја истраживања показују да је, код особа које активно учествују (или су учествовале) у раду мањинских организација, првенствено, боље очуван матерњи језик, те поједини обичаји, са којима су добро упознати чак и у случајевима када их више не примењују, а међу таквим особама много су чешћи и хомогени бракови. Један од њих је и брак данашњих кореографа КУД „Зора“. Такве улоге мањинских организација свесни су и припадници заједнице, па је више од 80% мојих казивача, поред школе и цркве, оценило друштва као најважније институције које утичу на очување националног идентитета и борбу против свих видова асимилације.

С друге стране, својом сарадњом с другим мањинским групама, описане организације доприносе, не само толеранцији и мултикултурном разумевању, у чему такође имају вишевековну традицију, већ

и прожимању различитих култура, те успостављању и ширењу интеркултурних односа у ширем друштву.

На крају, али не и најмање важно, треба рећи да су, у овом раду, анализирана друштва са именом „Зора“ представљала основ изградње и неговања специфичне културе Срба у Румунији, коју често, и већ дуго времена, промовишу и у матици.

Литература:

Илић, Сава. 1978. *Српски хорови у Банату*. Букурешт: Издавачка кућа „Критерион“.

Костић, Слободан. 1923. Какве врлине красе наш српски народ у парохијама, с друге стране – какве све мане и недостатке има исти?. *Гласник* III (12), 20 април.

Милин, Миодраг и Љубомир Степанов. 1996. *Бараганска голгота Срба у Румунији 1951-1956*. Темишвар: Демократски савез Срба и Карашевака у Румунији (Посебна издања, Монографије књ. 8).

Мишковић, Србољуб. 2006. У српској Мехали још увек се српски пева. *Наша реч* 867, 29. септембар.

Мракић, Горан. 2005. КУД „Зора“ у Зрењанину. *Наша реч* 812, 9. септембар.

Мунђан, Иво. 2003. *Зора*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.

Перинац Станков, Љубинка. 2002а. Зора умире певајући. *Наша реч* 629, 1. мај.

Перинац Станков, Љубинка. 2002б. Као у добра времена. *Наша реч* 668, 29. новембар.

Перинац Станков, Љубинка. 2006. „Зорини“ стубови. *Наша реч* 856, 14. јул.

Соко гимнастичко друштво у Темишвару-Мехали. 1923. *Гласник* III (17), 10. јун.

Српска читаоница и народна књижница у Темишвару-Мехали. 1923. *Гласник* III, 20. април.

Степанов, Љубомир. 1994. *Младост жубори, срцу говори*. Темишвар: Демократски савез Срба и Карашевака у Румунији.

Степанов, Љубомир. 2002. *Српски државни ансамбл песама и игара у Темишвару*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.

Степанов, Љубомир. 2005. *Статистички подаци о Србима у Румунији*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.

Стојковић, Момир. 1990. *Српска национална мањина у Румунији. Сеобе Срба некад и сад*. Београд: Институт за међународну политику и привреду и Матица Срба и исељеника Србије.

Момир Стојковић, 2000. Међународноправни и међународнополитички развој заштите и положаја српске националне мањине у Румунији. *Темешварски зборник* 2: 239-251.

Тимотијевић, Мирослав. 1996. *Црква светог Георгија у Темешвару*. Нови Сад: Матица српска.

Mirjana Pavlović

„Dawn“: Minority Associations of Serbs in Timisoara

In this paper I am analyzing different types of minority associations (singing society, folklore group and choir) forming in different periods in Serbian community in Timisoara. These organizations are of different types, but they have the same symbolic name - Dawn. They were and are very successful in gathering of Serbs in Timisoara and in preservation of different part of Serbian culture as well as their ethnicity. They also have an important role in the development of particular culture of Serbs in Timisoara and in its presentation in multiethnic wider society as well as in motherland.

Key words: minority associations, ethnicity, Serbs in Timisoara